

Asia: VN/10633/2020

Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän väliraportti

Väliraportissa on kuvattu koronaviruskriisin aikaista digiloikkaa laajasti eri sektoreilla. Katsotteko, että sektorien kehitystyötä on kuvattu riittävällä tavalla?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

-

Katsotteko, että toimet, joita väliraportissa esitetään, riittävässä määrin edistävät tavoitteita? Jos ette, miten toimenpiteitä tulisi täydentää?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

-

Mitkä toimenpide-ehdotukset tulisi priorisoida? Millä perusteilla?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

-

Mitä toimenpide-ehdotusten toteutuksessa tulee huomioida?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

-

Toimenpide-ehdotuksissa on viitattu jo käynnissä oleviin hankkeisiin, joiden osana toimenpiteitä voidaan edistää. Tunnistatteko muita hankkeita, joihin toimenpiteet tulisi kytkeä?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

-

Keitä toimenpiteissä ja niiden toteutuksessa/mahdollisissa tulevissa hankkeissa tulisi olla mukana ja miten hankkeet tulisi resursoida? Olisitteko itse halukas osallistumaan toteutukseen?

Voitte kirjoittaa vastauksenne alla olevaan tekstikenttään

-

Vapaamuotoinen lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ulkoministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua koronapandemian jälkihoito -työryhmän raporttiluonnoksesta. Ulkoministeriön kannalta haasteena on, että raporttiluonnos on kirjoitettu vahvasti kansallisesta näkökulmasta ja kansainvälisen yhteisön tuomaa ulottuvuutta on käsitelty kovin rajallisesti. Toki EU-kehyksestä on kirjattu oma kappaleensa. Tämä ratkaisu tosin myös aiheuttaa sen, että ulkoministeriön antamien kommenttien perusteella tehtävät mahdolliset lisäykset paperiin voivat olla vähän päälle liimatun oloisia, mikäli raportin rakennetta ei lähdetä muokkaamaan laajemmin.

Kansainvälisessä kehyksessä tarkasteltuna koronapandemia on osaltaan kiihdyttänyt joitain jo aiemmin vahvasti käynnissä olleita kehityskulkuja ja muutoksia. Digitalisaatio on yksi näistä. Digitalisaatio oli vahvasti tulossa toimintoihin ja palveluihin jo ennen koronaa, joka tekijänä helpottaa uusien, hyväksi havaittujen käytäntöjen vakiinnuttamista ja juurruttamista myös pandemian jälkeisessä ajassa (ks. erityisesti luonnoksen luku 6.1.).

Käsillä oleva kriisi on luonteeltaan terveysuhka eli pandemia, mutta seuraava voi hyvin olla suoranaisesti digitaaliseen alaan liittyvä kuten kyberhyökkäys, joka uhkaa ja pahimmillaan halvaannuttaa yhteiskuntia globaalisti. Erilaisiin skenaarioihin varautuminen digitalisaatioon kytkeytyen on erittäin keskeistä jatkossakin; näin sekä kansallisesti että kansainvälisessä yhteistyössä.

Ulkoasiainhallinnon toimialalla diplomatian tekemisen tavat ja mallit ovat jatkuvassa muutoksessa. Digitalisuus on ollut vahvistuva trendi jo pidempään. Ministeriössä on jo useamman vuoden ajan seurattu diplomatian muutosta, digidiplomatian kehittymistä sekä Big Datan ja tekoälyn roolia diplomatiassa ja rajallisesti pilotoitu niiden hyödyntämistä.

Suomella on sinänsä kansainvälisesti arvioituna vahvaa tietotaitoa digitaalisen osaamisen alalla. Tämä on tuotu raporttiluonnoksessa hyvin esiin: Suomi on mm. EU-kärkimaita digitaalisissa taidoissa, komission digitaalisen talouden ja -yhteiskunnan indeksissä sijalla 1. vuonna 2019 sekä ensimmäisellä sijalla YK:n e-demokratiamittauksessa. Tietoturva- ja kyberuhkiin on varauduttu Suomessa ja kansalliset viestintäverkot ovat kansainvälisessä vertailussa luokiteltu turvallisiksi. Mutta koska raporttiluonnoksesta puuttuu laajempi kansainvälinen viitekehys, jää kokonaan huomioimatta se, että sinänsä nämä saavutukset eivät kanna pitkälle, jos asiat (esim.

tietoturvallisuus) eivät ole kunnossa myös muissa maissa. Jos niissä ei kyetä siirtymään esim. digitaalisiin kokouksiin, ei Suomen vahva osaaminen paljoo auta. Toki on myös huomattava, että kaikkeen vuorovaikutukseen digitaaliset välineet eivät ole riittävä keino.

Suomen etu on jakaa osaamistaan kansainvälisesti ja pyrkiä vaikuttamaan digisektorin vahvistumiseen myös omien rajojensa ulkopuolella. Digitalisaatiosta voisi jatkossa tulla entistä vahvemmin Suomen vientivaltti ja maakuvallinen kärki. Esimerkiksi osaamisellemme digiterveyden ja digioppimisen alalla on runsaasti kansainvälistä kysyntää ks. <https://toolbox.finland.fi/business-innovation/finland-as-a-global-leader-of-digitalisation/>

Seuraavassa on esitetty näkemyksiä yksittäisiin luonnoksessa esitettyihin kirjauksiin:

4.3. Etätyö: kappale on kovin lyhyt, vain muutama lause, mutta varsinaisesti toki tematiikkaa käsitellään monessa kohdassa. Ulkoasiainhallinnossa sekä perusosaaminen että asenneilmapiiri etätyötä kohtaan on henkilöstön osalta pääsääntöisesti kunnossa. Erityistä huomiota tulee kuitenkin myös jatkossa kiinnittää tieto- ja kyberturvallisuusriskien hallintaan sekä käytössä olevien järjestelmien toimivuuteen ja soveltuvuuteen työtehtävien kannalta. Lisäksi on tarvetta jatkaa eri tasoisen luokitellun tiedon välittämiseen soveltuvien tietojärjestelmien kehittämistä; tarve liittyä myös sidosryhmien kanssa jaettavan tiedon hallintaan.

Kappaleessa 4.5. julkista hallintoa koskevassa kohdassa voisi mainita koronapandemian lisäämän etätyön ja fyysisiin työtiloihin liittyvän työterveys-turvallisuuden välisestä yhteydestä. Valtionhallinnossa noudatetaan nykyisenä toimintamallina monitilakonseptia. Kuitenkin, jotta työpaikat ovat turvallisia jatkossa joko koronasta tai jostain muusta vastaavasta riskistä huolimatta, fyysisiin työtiloihin tulee saada lisää väljyyttä ja joustavuutta, joka onnistuu mm. etätyökäytäntöjä laajentamalla sekä tarkastelemalla mahdollisuuksia tilakonseptin parantamiseen ja monipuolistamiseen toimintatarvelähtöisesti.

Valtionhallinnon tasolla ulkoasiainhallinnolla lienee varsin suuri merkitys paperissa lyhyesti mainittuun matkustuksen vähenemiseen julkisessa hallinnossa -> vaikutukset valtiontalouteen ja ilmastoon (6.2.) – olettaen, että käytännöt jäävät pysyviksi. Realisimia kuitenkin on, että kansainvälinen vaikuttaminen pelkästään digitalisaation keinoin on diplomatiassakin rajallista.

Kappaleeseen 4.4. Sähköinen asiointi liittyen ulkoasiainhallinnon palvelujen suhteen on tapahtunut selkeä muutos tarjottavaan matkustusilmoitusjärjestelmään liittyen. Sinänsä kyse ei ole uudesta palvelusta tai digiloikasta, mutta kyseinen palvelu on koronan myötä tullut kansalaisten tietoisuuteen ja käyttöön aivan uudella tavalla.

Tarkasteltaessa tematiikkaa tarkemmin työn tekemisen ja työhyvinvoinnin näkökulmasta raporttiluonnoksessa todetaan julkishallinnosta mm. seuraavaa; ”Uusien toimintatapojen

vakiinnuttaminen edellyttää panostamista johtamisen uudistamiseen, virtuaalisten työympäristöjen ja välineiden kehittämistä sekä toimitilajohtamista”.

Tavoitteet ja oppiminen: monipaikkaisessa työssä tarvitaan uudenlaisia johtamisen tapoja. Johtajan tulisi asettaa tavoitteita ja priorisoida sekä tukea työntekijöiden itse- ja yhdessäohjautuvuutta. Johtaminen muuttuu enemmän esimiespalvelujen tarjoamiseksi tavoitteiden asettamisen ja mahdollisuuksien luomisen kautta. Keskeiseksi tekijäksi nousee työntekijöiden kannustaminen jatkuvaan elinikäiseen oppimiseen erityisesti digitalisaation luomien mahdollisuuksien osalta. Esimiesten uudeksi taidoksi nousee uudenlaisen yhteisöllisyyden rakentaminen monipaikkaisessa työssä.

Työhyvinvointi ja osallistaminen: johtamiselta edellytetään aktiivista otetta monipaikkaisessa työssä; esim. kuinka huolehditaan passiivisempien ja hiljaisempien työhyvinvoinnista. Kuinka esimies huomaa kuormittumisen ja uupumisen monipaikkaisessa työssä? Tulevaisuudessa erityisesti dialogille, läsnäololle ja kohtaamisille tulee järjestää aikaa.

Työsuojelu ja ergonomia: yhdenvertaisuusnäkökulmasta monipaikkainen työ ei välttämättä sovi kaikille samalla tavalla. Haasteita kohoaa erityisesti työsuojelun osalta, sillä työnantajalla on velvollisuus järjestää turvalliset ja terveelliset toimitilat työntekijöilleen. Kuinka ko. velvoite toteutuu monipaikkaisessa työssä? Ergonomia on myös haaste, joka saattaa monipaikkaisessa työssä aiheilla tuki- ja liikuntaelinsairauksien lisääntymisenä. Terveysturvallisuuden merkitys työssä nousee.

Luottamus ja arvot: monipaikkainen työ perustuu luottamukseen, jota tulisi aktiivisesti sekä rakentaa että vaalia. Hierarkkisuus ja siiloissa tekeminen vähenevät, jolloin arvojohtajuus ja yhteiset tavoitteet korostuvat.

Tiedon kulku ja perehdyttäminen: suuri haaste monipaikkaisessa työssä on tiedonkulku ja sen varmistaminen muissa kuin suoranaisesti omaan työhön liittyvissä tehtävissä. Arjen keskusteluihin osallistuminen, kuuntelu ja eri tilanteissa läsnäolo edellyttävät usein fyysistä tilaa. Tiedosta vain osa on sellaista, jonka voi dokumentoida. Myös perehdytys vaatii uudenlaista ajattelua; kuinka uusi työntekijä otetaan osaksi työyhteisöä. Perehdyttämisen on välttämätöntä tapahtua pääsääntöisesti kasvokkain.

Fyysinen läsnäolo ja tilat: fyysistä läsnäoloaika tulee olla riittävästi. Kaikki eivät voi tehdä etätöitä tai olla monipaikkaisessa työssä. Miten tulevaisuuden toimitilat mitoitetaan? Tarvitaan tiloja yhteisöllisyyden kokemiseen myös niin, että etänä olevat voivat olla mukana mm. virtuaaliseen kautta. On järjestettävä riittävän hyvä äänentoisto, toimivat tietoliikenneyhteydet ym. Tarvitaan myös sopivan kokoisia neuvotteluhuoneita luottamuksellisia keskusteluja ja kohtaamisia varten. Arjen johtamisessa tarvitaan pieniä ad hoc -kokoontumistiloja. Projektitiloille on entistä enemmän käyttöä; myös sellaisille, joita voidaan käyttää erilaisina tilannehuoneina. Sosiaalisia tiloja tarvitaan

sattumanvaraisiin kohtaamisiin, hiljaisen tiedon siirtämiseen ja verkostojen luomiseen. Tiloja tulee olla riittävästi myös keskittyneeseen työntekoon. Niiden tulee olla myös riittävän väljiä, jotta mahdollistetaan tilojen terveysturvallisuus ja työskentelyn miellyttävyys. Tilojen on hyvä olla muunneltavia ja erilaisia työtapoja mahdollistavia.

Yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen: yhteisöllisyyden luominen edellyttää yleensä ainakin jonkin verran fyysistä – myös vapaamuotoista - yhdessäoloa.

Ikäjohtaminen: eri-ikäiset henkilöt tarvitsevat erilaista johtamista. Uudet sukupolvet ovat jo koulussa ja opiskelussa omaksuneet virtuaalisen ja per-soonallisemman työskentelytavan ja odottavat uudenlaista johtamista, mutta tässäkin kokemus ja tarve ovat paljolti yksilöllisiä eivätkä eroavaisuudet niissä ole yksinomaan ikäsidonnoisia.

Virtuaalisen työn ja digiloikan mahdollistaminen: kehitys edellyttää toimivia etäyhteyksiä ja työvälineitä ja riittävää digitukea työntekijöille. Erilaisten pil-vipalvelujen käyttöön tulee olla tarjolla riittävästi servicedesk-palveluja sekä myös erilaista teknistä ja lähitukea. Tekoäly tulisi huomioida työn ja työvälineiden kehittämisessä sekä toimitiloissa. Käytettävien palveluiden tulisi olla teknisesti mahdollisimman yksinkertaisia ja niiden tulisi mahdollistaa myös osallistaminen helpoilla tavoilla. Tietoturvaan ja tietosuojaan tulisi löytää helposti toteuttavia ratkaisuja erityisesti erityistä turvaamista edellyttävissä toiminnoissa. Yhteyksien ja niihin liittyvien palvelujen tulee olla yhdenmukaisia ja yhteensopivia valtioneuvostossa – eri toimintojen toiminnalliset eri-tyistarpeet tuki huomioiden. Monipaikkaisessa työssä ”yhden luukun periaate” virtuaalisen työn tukemisessa olisi työntekijän kannalta paras. Digiloikan saavuttamiseksi jatkuvasta uuden oppimisesta tulee keskeinen taito työelämässä.

Palaute ja suorituksen mittaaminen: monipaikkainen työ edellyttää jatkuvaa palautevuorovaikutusta ja uudenlaisia mittareita suoriutuvuudelle. Näiden tulee työn vaativuuden kasvaessa olla enemmän laadullisia kuin määrällisiä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että moni pandemian aikana havaituista digitaalisen kehityksen ilmiöistä oli jo kehittynyt tai kehittymässä koronan kiihdyttämään suuntaan. Digitalisaatio sinänsä ei edelleenkään ole eikä sen tule olla itseisarvo vaan väline hallinnon toimintojen ja palvelujen parempaan hallintaan ja tuottamiseen. Siten sen tarjoamia mahdollisuuksia tulee tarkastella kunkin organisaation keskeisimpien substanssitoimintojen kautta ja myös suhteessa toiminnan sidosryhmiin yhteentoimivuus varmistuen.

Uusikartano Ari
Ulkomministeriö